

**«ՌՈՒՍ-ՀԱՅԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ»
ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ**

ԱԼՈՅԱՆ ԼԵՎՈՆ ԳԱԳԻԿԻ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ԴԱՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ. ՏԵՍԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ**

ԺԲ.00.01-«Պետության և իրավունքի տեսություն և պատմություն, պետական և իրավական ուսմունքների պատմություն» մասնագիտությամբ իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ – 2026

**МЕЖГОСУДАРСТВЕННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ «РОССИЙСКО-АРМЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ»**

АЛОЯН ЛЕВОН ГАГИКОВИЧ

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ
АРМЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ СУДЕБНО-ПРАВОВЫХ РЕФОРМ: ТЕОРЕТИКО-
ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук по
специальности

12.00.01 – «Теория и история государства и права, история политико-правовых
учений»

ЕРЕВАН – 2026

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի եվ իրավունքի ինստիտուտում

Գիտական ղեկավար՝ Գառնիկ Հրաչիկի Սաֆարյան ի.գ.դ., պրոֆեսոր

Պաշտոնական Արմեն Ռուբիկի Հարությունյան ի.գ.դ., ք.գ.թ., պրոֆ.
ընդդիմախոսներ՝ Գևորգ Մուշեղի Վիրաբյան ի.գ.թ.

Առաջատար

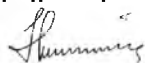
Կազմակերպություն՝ Եվրասիա միջազգային համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2026 թ.-ի նոյեմբերի 3-ին, ժամը 13:00-ին՝ «Ռուս-Հայկական համալսարան» բարձրագույն կրթության միջպետական կրթական կազմակերպությունում գործող ՀՀ ԲԿԳԿ-ի իրավագիտության թիվ 063 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0051, ք. Երևան, Հովսեփ Էմինի 123):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ «Ռուս-Հայկական համալսարան» բարձրագույն կրթության միջպետական կրթական կազմակերպության գրադարանի գիտական ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքված է 2026 թվականի հոկտեմբերի 2-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,

Իրավ. գիտ. թեկնածու **Ջ.Տ. Հայրապետյան:**

Тема диссертации утверждена в

Институте философии, социологии и права НАН РА

Научный руководитель: Гарник Грачикович Сафарян, д.ю.н., профессор

Официальные оппоненты: Армен Рубикович Арутюнян, д.ю.н.; к.п.н., проф.
Геворг Мушегович Вирабян, к.ю.н.

Ведущая организация: Международный университет «Евразия»

Защита состоится «3 ноября» 2026 года в 13:00 часов на заседании специализированного совета 063 по Юриспруденции КВОН РА при Межгосударственной образовательной организации «Российско-Армянский университет» (0051, г. Ереван, ул. Овсепя Эмина, 123).

С диссертацией можно ознакомиться в читальном зале для научных работников библиотеки Межгосударственной образовательной организации высшего образования «Российско-Армянский университет».

Автореферат разослан «2 октября» 2026 г.

Учёный секретарь специализированного совета,

кандидат юридических наук **Дж.А. Айрапетян**

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ատենախոսության

հետազոտության

արդիականությունը.

Հետազոտական այս աշխատանքի ստեղծումը պայմանավորված է դատական իշխանության մարմիններում գոյություն ունեցող մի շարք խնդրահարույց վիճակներով և թելադրված է անկախ դատական համակարգը կայացնելու անհրաժեշտությամբ:

Մեր կարծիքով՝ որպեսզի դատաիրավական ոլորտում որակական լուրջ փոփոխություններ կատարվեն, նախ և առաջ հարկ է գնահատել ներկայիս իրավիճակը, վերլուծել և վեր հանել արդարադատության առկա խնդիրները, ապա առաջարկել գիտականորեն հիմնավորված մոտեցումներ, դրանց համարժեք լուծումներով հանդերձ և տալ գործնական առաջարկություններ՝ հենվելով միջազգային առաջավոր փորձի վրա:

Առկա վիճակը շտկելու, բարելավելու նպատակով պետք է իրականացնել համակարգված և ծրագրային լուծումներ: Մասնավոր, որ դատական համակարգում փոփոխությունների համար հատվածական լուծումներ գտնելը, կարծում ենք, այնքան էլ արդյունավետ չէ:

Դատական համակարգը պետական իշխանության կարևորագույն հենասյուներից է, քանզի բոլոր խնդիրներն ու վեճերը, որոնք կարող են առաջանալ քաղաքական և սոցիալական հարթություններում, նույնիսկ՝ օրենսդիր կամ գործադիր իշխանության մարմինների առնչությամբ, տնտեսավարողների և բիզնեսի ոլորտում, կոռուպցիայի դեմ պայքարի շրջանակներում, անգամ կենցաղային խնդիրներում, ի վերջո, իրենց լուծումն են գտնում արդարադատության մեջ՝ դատարաններում:

Կարծում ենք, որ կայացած ժողովրդավարություն ունենալու ճանապարհին դատական համակարգը նույնքան կարևոր և առաջնային է, որքան օրենսդիր մարմինը և կամ ազատ ընտրությունները: Այս իմաստով, մեր պետությունը հաջողել է անցկացնել ազատ, արդար և թափանցիկ ընտրություններ, որոնք համապատասխանում են ընդունված միջազգային չափանիշներին՝ այդպիսով ձևավորելով օրինակարգ (լեգիտիմ) օրենսդիր և գործադիր իշխանություններ: Նույնը չենք կարող ասել դատական համակարգի մասին, որը նույնպես պետք է լինի անկախ, ինքնուրույն և հատկապես վստահելի:

Այս դեպքում հարցի լուծան համար անհրաժեշտ է ցուցաբերել գիտականորեն հիմնավորված մոտեցում՝ զերծ մնալով չարդարացված շտապողականությունից և մանավանդ, «վիրահատական», այն է՝ հատվածական լուծումներից:

Այժմ մեր պետության համար՝ որպես մարտահրավերներ, առաջնահերթություն են պատերազմի հետևանքների վերացումը, օրինականության, ժողովրդավարական արժեքների, անկախ դատական իշխանության, ազատ ու արդար տնտեսական մրցակցության ապահովումը:

Դատական բնագավառում նույնպես նախատեսվում են բարեփոխումներ, որոնց մասին է «Հայաստանի Հանրապետության դատական և իրավական բարեփոխումների 2022-2026 թվականների ռազմավարություն»-ը՝ հաստատված ՀՀ կառավարության 2022 թվականի հուլիսի 21-ի №1133-Լ որոշումով: Համաձայն այդ «Ռազմավարության»՝ բարեփոխումներն ուղղված են դատական համակարգը անկախ, անկողմնակալ դարձնելուն, որի արդյունքում հասարակության շրջանում կմեծանա վստահությունը, նկատելիորեն կնվազեցվի դատարանների ծանրաբեռնվածությունը, տեղի կունենա քաղաքացիական և քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությունների բարելավումը, ինչպես նաև կներդրվի ժամանակի հրամայական դարձած էլեկտրոնային արդարադատության միասնական կառավարման համակարգը և այլ նման քայլեր, որոնք էապես անհրաժեշտ են Հայաստանի Հանրապետության դատաիրավական համակարգի զարգացման համար:

Ամփոփելով այս հատվածը՝ նշենք, որ պետականության զարգացման ներկա փուլում խիստ կարևորվում է պետաիրավական բոլոր ինստիտուտների ինչպես վերաիմաստավորումը, այնպես էլ վերաբժնորումը: Դատական իշխանության առաջնահերթություն կդիտվի դրա հետագա զարգացումն ու կատարելագործումը: Թվարկված խնդիրները լուծելի են, եթե դրանց անդրադարձը լինում է գիտականորեն հիմնավորված և փաստարկված հետազոտություն:

Թեմայի գիտական ուսումնասիրությունը առենախոսությունում:

Իրավագիտության մեջ միշտ էլ եղել են դատական իշխանության հետ կապված խնդիրներ, որոնք դարձել են գիտական համայնքի ուսումնասիրության թեման: Հայրենական իրավագիտությունում դատական իշխանության հետ կապված հարցերը վերլուծել, ուշագրավ առաջարկներ են արվել, հիմնահարցեր քննարկվել հետևյալ գիտնականների՝ Ս. Ս. Ավետիսյանի, Գ.Գ. Հարությունյանի, Գ.Բ.Դանիելյանի, Ռ.Գ.Պետրոսյանի, Գ.Մ.Բադիրյանի, Մ.Գ.Խաչատրյանի, Ա.Գ.Վաղարշյանի, Ս.Ա. Դիլբանդյանի, Ա.Ս.Ղամբարյանի, Ա.Կ.Առաքելյանի, Ե. Ռ.Դանիելյանի, Ա.Մ. Միրզոյանի, Գ. Ռ. Խանդանյանի, Զ.Հ. Հայրապետյանի, Վ. Հ. Հովհաննիսյանի, Տ. Ս. Ղազանչյանի և այլոց աշխատություններում:

Սույն հետազոտությունը վերոնշյալ աշխատություններից տարբերվում է երկու առանձնահատկությամբ.

ա/ արդիականությամբ, քանի որ ներկայացնում է դատական իշխանության ողջ համակարգի առկա վիճակը՝ իր բոլոր դրական և բացասական կողմերով,

բ/ փորձ է արվում նախանշել դատական իշխանության համակարգի կատարելագործման ուղիները, արդյունավետության բարձրացման և զարգացման հնարավոր միտումները:

Վերջապես մասնագետներին ու գիտական խմբին ներկայացվող այս աշխատանքը մի համեստ ներդրում է քննարկվող հիմնախնդրի մասին մինչ այժմ եղած գիտական վերլուծությունների ու մեկնությունների կողքին, որպես

այնպիսի լրացում, որը դատական համակարգը դիտարկել է կենդանի օրգանիզմ՝ իր դինամիկ զարգացումով և այդ ամենը հետազոտել է գիտական և կիրառական տեսանկյունից, փորձել օբյեկտիվության դիրքերից մեկնաբանել դատական գործունեությունը, ստացված արդյունքները:

Ուսումնասիրության նպատակը և խնդիրները: Դատական իշխանության՝ որպես հատուկ սոցիալ-իրավական ինստիտուտի՝ սկզբունքորեն նոր և տեսական հիմնավորումով հայեցակարգի մշակումն է՝ հիմնված իրավունքի ազգային և միջազգային նորմերի վրա, լրացված և հարստացված գոյություն ունեցող դատական նախադեպերով, պայմանավորված սոցիալ-իրավական վեճերի լուծման արդյունավետ գործիքակազմով:

Ինչ վերաբերում է հետազոտության հետապնդված նպատակին, ապա պետք է ասել, որ այն դատական իշխանության իրավունքի և պետության մասին տեսության մեջ մինչ այդ եղած հասկացությունների համակարգի թարմացումն է և դրա անհրաժեշտության, օրենսդրական և դատական փորձի վերլուծությունը, որոնց հիմքով գիտականորեն հիմնավորված են առաջարկությունները և դրանց շնորհիվ զգալի կլինի արդյունավետությունը:

Այդ իսկ նպատակով առաջարկվում են առկա հետևյալ տեսական և կիրառական խնդիրների՝ մեր կողմից տրվող լուծումները:

1. Վերլուծել և պարզաբանել դատական իշխանության սոցիալական բնույթը, տալ «դատական իշխանություն» հասկացության նորովի բնութագրումը և ըստ իր գործառույթների՝ որոշել դրա տեղը պետական իշխանության մեջ՝ սահմանելով դատական իշխանության տեղն ու դերը հատկապես երկրի քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական կյանքում,
2. Ըստ իրավագործության տեսակների՝ ցույց տալ ատյանների (դատարանների) ինքնուրույն, միմյանցից անկախ լինելը,
3. Բացահայտել դատարանի՝ որպես պետական անկախ մարմնի գոյությունը՝ հենվելով դատարանների միջև գոյություն ունեցող ներկառուցվածքային տարրերի փոխհարաբերությունների և օրենսդրական պահանջների վրա,
4. Ցույց տալ դատական իշխանության մարմինների ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին անկախության ատրիբուտները,
5. Ներկայացնել գիտականորեն հիմնավորված այնպիսի առաջարկություններ, որոնք կնպաստեն դատական իշխանության մարմինների կառուցվածքային կատարելագործմանը, այն կդարձնեն ավելի ինստիտուցիոնալ և կապահովեն ավելի արդյունավետ գործունեություն:

Դատական իշխանության նկատմամբ վերորբերյալ գիտական հայացքները և դրանց հիմնավորումների գոյությունը ենթադրում են այնպիսի կառույցի ստեղծում, որը կհամատեղի առաջարկված նոր գաղափարները և տեսական դրույթները և կարծում ենք, դրանք կդառնան ընդունելի իրավաբանական կատեգորիաներ:

Հետազոտության օբյեկտը: ՀՀ -ում գործող դատական իշխանությունն է՝ իր ունեցած բոլոր գործառնություններով, դատարանի կողմից իրականացրած արդարադատական ակտերով, հասարակության և դատական իշխանության փոխհարաբերություններով, դրանց ազդեցությամբ տեղի ունեցող փոփոխություններով, միաժամանակ նշելով դատական համակարգի ներսում նոր զարգացումների անհրաժեշտությունը, որոնց ուրվագիծը ներկայացվում է այս հետազոտությունում:

Հետազոտության առարկան ներառում է՝

- ✓ դատական իշխանության կառուցվածքի, ապարատի և գործառնության մասին գոյություն ունեցող հայրենական՝ թե՛ ժամանակակից և թե՛ արտասահմանյան աղբյուրների ուսումնասիրություն,
- ✓ իրավական պետությունում դատական իշխանության բովանդակության և դրա իրագործելիության տեսական հիմքերի վերլուծություն,
- ✓ սոցիալական կոնֆլիկտների և վեճերի՝ դատարանի կողմից լուծելու արդյունքում ծագած փոփոխված հասարակական հարաբերությունների բովանդակության բացահայտում:

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքերը: Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են համընդհանուր դիալեկտիկայի օրենքներն ու կատեգորիաները, իրավահամեմատական, իրավաբանական վերլուծության մեթոդները, համակարգային - կառուցվածքային վերլուծության համադրելիության մեթոդը, հասարակության էության բացահայտման նպատակով՝ սոցիոլոգիական գիտական մի շարք մեթոդներ:

Հետազոտության տեսական և նորմատիվ հենքը: Ներկայացվող հետազոտության տեսական հիմքում ընկած են իրավունքի տեսության, սահմանադրական իրավունքի, դատական իրավունքի, քրեական դատավարության, քաղաքացիական դատավարության, դատարանակազմության, արդարադատության առանձին սկզբունքների վերաբերյալ վերոհիշյալ հեղինակների և մի շարք այլ մասնագետների աշխատությունները, ատենախոսություններ, բնագավառին վերաբերող ամենատարբեր գիտական հոդվածներ:

Ատենախոսության նորմատիվ հիմքն են՝ ՀՀ Սահմանադրությունը, Դատական օրենսգիրքը, Մարդու իրավունքների հիմնարար ազատությունների և պաշտպանության մասին եվրոպական Կոնվենցիան, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ), ՀՀ սահմանադրական դատարանի և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական որոշումները, ՀՀ քրեական և քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերը, դատաիրավական համակարգի ռազմավարական ծրագրերը, ինչպես նաև արդարադատության վերաբերյալ միջազգային այլ փաստաթղթեր:

Գիտական նորույթը: Ատենախոսության գիտական նորույթն առաջին հերթին ի հայտ է գալիս այս ուսումնասիրության մեջ դատական իշխանության

էության, դրա բովանդակության և իրացման կերպում եղած հիմնահարցերի փոխկապվածության և ամբողջականության մեջ: Մեր կարծիքով՝ ուսումնասիրվել են դատական իշխանության խոցելի կողմերը, ըստ դրանց՝ արվել գիտականորեն հիմնավորված առաջարկություններ, որոնք կարող են բարելավել դատական իշխանության կարգավիճակը, ապահովել արդյունավետ արդարադատություն:

Նկատենք նաև, որ ատենախոսության մեջ դատական իշխանությունը դիտվում է ոչ միայն որպես սոցիալ-իրավական ինստիտուտ, այլև այն մի հաստատություն է, որը, համաձայն իրավական օրենքների և ողջամիտ ժամկետների՝ կոչված է խաղաղ և արդար կերպով լուծելու հասարակության մեջ գոյություն ունեցող և՛ սոցիալական, և՛ իրավական վեճերը:

Դատական իշխանությունը պետական կառույց է, որի ներսում «հանդիպում են» արդարությունը և իրականությունը և որտեղ միմյանց են խաչաձևվում պոզիտիվ (փորձի և փաստերի վրա հիմնված) իրավունքը և բանական իրավունքը, որոնց արդյունքում ձևավորվում է արդարադատության վերդիկտը (դատավճիռը):

Եվ վերջապես, այս աշխատանքն ունի նախագծային (պրոսպեկտիվ) ուղղվածություն և հայ հասարակայնության ու հայոց պետականության զարգացման արդի փուլում փորձ է տեսականորեն կանխորոշելու անկախ դատական իշխանության կայացման կարևոր ուղղությունները:

Պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները:

1. Դատական իշխանությունը պետական-հանրային իշխանության գործունեություն է, որի հիմնական, բացառիկ, իրեն հատուկ գործառությային լիազորություններն են.
ա/ իրավական (դատավարական) ճանապարհով սոցիալ-իրավական վեճերի քննությունը, դրանց վճիռն ու իրավական լուծումը,
բ/ հասարակական գործունեության տարբեր ոլորտներում սահմանադրական և դատական վերահսկողության իրականացումը:
2. Դատական իշխանությունը և այս ողջ համակարգը իր հատկանիշներով և բնույթով տարբերվում է մյուս իշխանություններից: Տարբերվում է մյուսներից որպես հատուկ դերակատարում ունեցող պետական կառույց, որի գործունեության ասպարեզը մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունն է, նաև ընդունված իրավունքը գործարկողը, սոցիալական և իրավական արդարության պաշտպանը:
3. Դատական իշխանությունն իր բնույթով և ունեցած լիազորություններով հանդես է գալիս որպես արդարադատության՝ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բաղադրիչներ: Օբյեկտիվ բաղադրիչը արդարադատության հատկանիշն է, իսկ սուբյեկտիվը՝ անհատի՝ օրենքի վրա հիմնված սուբյեկտիվ իրավունքների դատական պաշտպանությունն է:

4. Դատական իշխանության հեղինակությունը պայմանավորված է բազմաթիվ գործոններով.
 ա/ արդար դատաքննության համար վճռորոշ նշանակություն ունեն դատավորի անձի բարոյական, մասնագիտական որակները, մանավանդ, որ գոյություն ունեն դատավորի անկախությունը երաշխավորող ինստիտուցիոնալ կանոններ,
 բ/ դատական իշխանությունը տվյալ պետության մեջ գոյություն ունեցող քաղաքական ռեժիմի և ընդունված կառավարման ձևի խտացված արտահայտությունն է,
 գ/ դատարանը պետական իշխանության ինքնասահմանափակման և իշխանության այս կամ այն ճյուղի սահմանափակման միջոց է:
 Դատական իշխանության կարգավիճակը և դերը որևէ պետությունում կախված է այդ պետության մեջ անձի, հասարակության և պետության սահմանադրաիրավական կարգավիճակից և միմյանց նկատմամբ ունեցած հարաբերություններից, հանրային և մասնավոր շահերի հարաբերակցությունից:
5. Դատավորն իր վարքագծով չպետք է ստեղծի այնպիսի իրավիճակներ և կամ դիմի այնպիսի գործողությունների, որոնք կվտանգեն ոչ միայն տվյալ դատավորի՝ որպես արդարադատություն իրականացնողի վարկը, այլև կարող են խաչ քաշել տվյալ դատարանի և կամ դատավորի անկախության, անկողմնակալության և անշահախնդիր լինելու պատկերացումների և կարծիքների վրա: Ահա ինչու դատավորի ունեցած արտաքին և ներքին անկախությունը պետք է լինի օրենքով երաշխավորված կարգավիճակ և նաև պարտավորություն: Դատավորն արդարադատություն իրականացնող այն բացառիկ սուբյեկտն է, որի անկախ մոտեցումը գնահատվում է որպես նրա վերաբերմունք՝ իր գործունեության նկատմամբ և նաև իր պարտավորությունը՝ հանրության և օրենքի առջև:
6. Ներկայիս դատական իշխանության համար կարող են խնդրահարույց համարվել հետևյալ հիմնահարցերը.
 ա/ օրենսդրական անհստակ կարգավորումները, որոնք ի հայտ են գալիս դատական վարույթների ժամանակ և առաջացնում երբեմն բազմիմաստ, երբեմն էլ անհաջող ձևակերպումներ, որոնք ստիպում են օրենքի ոչ ճիշտ կիրառում, նաև անհատի իրավունքների և օրենքի անհարկի սահմանափակում:
 բ/ դատարաններում ոչ պատշաճ, ոչ արդյունավետ աշխատանքի կազմակերպում, որը ևս օրենսդրորեն պետք է կարգավորվի և թույլ չտա առանձին դատավորների կողմից որևէ թերացում կամ օրենսդրական նորույթների, փոփոխությունների մասին անտեղյակություն, իրավակարգավորումների, գոյություն ունեցող

դատական պրակտիկայի նկատմամբ ոչ պատշաճ իմացություն, որոնք բացասական ազդեցություն են ունենում ինչպես առանձին դատավորի, այնպես էլ ողջ համակարգի վրա: Ավելին, հաճախ այդպիսի դատական ակտերը բացասաբար են ազդում վերջնական բնույթ կրող ակտերի վրա:

7. Օրինականության և հիմնավորված լինելու տեսանկյունից դատավորը (դատարանը) շարունակ պետք է ինքնաքննադատաբար վերլուծի կայացրած որոշումները, լրացուցիչ կերպով ստուգի դրանց օրենքներին համապատասխանությունը: Դատարանի (դատավորի) թե՛ առարկայական և թե՛ իրավական մոտեցումները, անձնական պահվածքը չեն կարող արդարադատության երաշխիքներ լինել, քանի որ դրանք ավելի շատ հոգեկերտվածքի խնդիրներ են: Այդ իսկ պատճառով հարկ է վերլուծել և քննության ենթարկել սեփական մասնագիտական կարողությունները, պատասխանատու կերպով թարմացնել և լրացնել սեփական իմացությունը:
8. Քաղաքացու վերաբերմունքը պետության և պետական իշխանության նկատմամբ կարող է օրինակարգ (լեգիտիմ) դառնալ դատական իշխանության ճիշտ, արդար գործունեության շնորհիվ: Իսկ սա նշանակում է, որ դատական իշխանության նկատմամբ քաղաքացիական հասարակության վստահությունը կախված է արդարադատության որակից, համարժեք և սպասելի դատական ակտերի ընդունումից, որոնք կլինեն միակ հնարավոր և հիմնավորված լուծումները, վճիռները: Այդ դեպքում արդեն աստիճանաբար կաճի քաղաքացու վստահությունը արդարադատության նկատմամբ, ինչը կբերի վստահություն նաև պետական այլ իշխանությունների ինստիտուտների նկատմամբ:
9. Դատական իշխանությունը պետք է լինի հասարակության իրավական բարեփոխումները նախաձեռնող առաջամարտիկը, օրենսդրության մեջ անհրաժեշտ լրացումներ և փոփոխություններ կատարողը, դատական իշխանության ներսում պահանջվող համակարգային փոփոխությունները կատարողը, հասարակության, ինչպես նաև իրավապահ մարմիններում յուրաքանչյուրի իրավագիտակցության բարձրացմանը նպաստողը՝ կազմակերպելով բազմաբնույթ միջոցառումներ:
10. Ինչ վերաբերում է դատական իշխանության զարգացման խնդրին, ապա այն պետք է սկսել ամենակարևորից՝ «Դատական օրենսգրքից», որը սահմանադրական օրենք է: Համաձայն այդ օրենքի՝ դատական իշխանությունը պետք է իրավարարի (արբիտրի) դեր ստանձնի պետական իշխանության մարմինների միջև առաջացած իրավաքաղաքական խնդիրները լուծելիս: Սա հավանաբար հնարավոր կլինի իրագործել, եթե ներդրվի

«սոցիալական ներազդեցության» ինստիտուտի գաղափարը, ինչն իրենից ներկայացնում է մի բարդ կառուցակարգ և որով պատասխանատվություն է նախատեսվում թե՛ օրենսդիր և թե՛ գործադիր մարմինների նկատմամբ՝ արդարադատություն իրականացնելիս: Ավելին, օրենսդրական նախաձեռնության ամեն մի սուբյեկտ հարկ է, որ կարողանա հիմնավորել ընդունվելիք իրավական ակտի արդյունավետ գործադրումը:

Ուսումնասիրության գիտական և գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսական այս աշխատանքում համակողմանի վերլուծության են ենթարկվել դատական իշխանության հետ առնչվող գրեթե բոլոր հիմնահարցերը: Այս իմաստով աշխատանքն ունի ոչ միայն տեսական-ճանաչողական, այլև գործնական և կիրառական նշանակություն, հատկապես դատական իշխանության մարմինների աշխատակիցների համար: Այն կարող է օգտագործվել իրավունքի տեսության, դատական իրավունքի, և մի քանի այլ հատուկ դասընթացների ժամանակ՝ որպես լրացուցիչ տեղեկատվություն և գիտական վերլուծություն:

Ուսումնասիրության արդյունքների փորձարկումը: Ատենախոսական աշխատանքը կատարվել է ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի պետաիրավական հետազոտությունների բաժնում, որտեղ իրականացվել է հետազոտության արդյունքների փորձարկումը, գրախոսությունը և երաշխավորումը հրապարակային պաշտպանության: Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի մենագրությունում և բազմաթիվ գիտական հրապարակումներում:

Ատենախոսական աշխատանքի կառուցվածքը: Սույն ատենախոսական աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, որոնք ներառում են վեց ենթագլուխ, ամփոփումից, նորմատիվ ակտերից և գրականության ցանկից: Ատենախոսությունը 128 էջ է:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը.

Ատենախոսության **ներածականում** հիմնավորված է հետազոտության թեմայի արդիականությունը, ներկայացված է թեմայի մշակվածության աստիճանը, հետազոտության տեսական, նորմատիվ հիմքերը, մեթոդաբանությունը, հետազոտության օբյեկտը և առարկան, նպատակը և խնդիրները, գիտական նորույթը, ձևակերպել պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները, արտացոլել հետազոտության տեսական ու գործնական նշանակությունը, հետազոտության արդյունքները և վերջինիս կառուցվածքը:

Ատենախոսության «Դատական իշխանության ընդհանուր տեսական և մեթոդաբանական տեսանկյունները» խորագրով առաջին գլուխը բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Առաջին գլխի՝ «Դատական իշխանության հասկացությունը, էությունը և բնութագրական հատկանիշները» խորագրով առաջին ենթագլխում լուսաբանված են դատական իշխանությունը և դատական գործունեությունը՝ լինելով տարբեր և հարակից կատեգորիաներ, ունեն մեկ ընդհանուր խնդիր՝ ապահովել օրինականությունը, հասարակության կայուն և բնականոն գործառնությունը, պաշտպանել մարդու իրավունքները և ազատությունները: Ներկայացված է մեր երկրի իրավագիտության մեջ, երբ ընդունվել է նոր օրենսդրությունը, և որում դատական իշխանությունը ոչ միայն անկախ և պետական իշխանության ինքնուրույն, առանձին ճյուղ է համարվում, այլև այն դիտվում է որպես սոցիալ-իրավական մի անկախ ինստիտուտ, որն օժտված է թե՛ իր կարգավորման օբյեկտով և թե՛ համապատասխան առարկայով: Այս իմաստով ատենախոսության մեջ դատական իշխանությունը ոչ միայն դատարան է, այսինքն՝ դատական համակարգի մաս է, այլև նրան տրված է որոշակի կարողունակություն՝ իրականացնելու արդարադատություն, իրավաստեղծ գործունեություն, իրավապաշտպան, կազմակերպական, գաղափարական, վերահսկողական և այլ գործառույթներ:

«Դատական իշխանության ընդհանուր հայեցակարգային մոտեցումները» խորագրով երկրորդ ենթագլխում ներկայացված է դատական իշխանության ժամանակակից հայեցակարգը, որը ենթադրում է, որ դատական իշխանությունը պետական իշխանության անկախ և ինքնավար ճյուղ է, որն իրավունքի ուժով լուծում է սոցիալական վեճերը, հետևում է նորմատիվ և իրավակիրառ ակտերի սահմանադրականությանն ու օրինականությանը, հաստատում է իրավաբանական նշանակության փաստերը, լուծում է պետական մարմինների իրավասությունների հետ կապված վեճերը, ինչպես նաև վերացնում է իրավական բացերը, անորոշությունները, հակասությունները՝ իր նորմաստեղծ, նորմամեկնաբանող իրավական դիրքորոշումներով և նախադեպային նշանակության որոշումներով: Եվ դատական իշխանության հետագա զարգացումը նկատի ունենալով՝ հարկ է «Դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում ամրագրվի դատարանի սոցիալական դերն ու նշանակությունը, պետական իշխանության մարմինների միջև ծագող իրավաքաղաքական հարցերում նրա իրավարար (արբիտր) լինելու դերը:

Միաժամանակ նկատենք, որ այսպիսի ինստիտուտի («սոցիալական ներազդեցության» ինստիտուտի) ստեղծումը բարդ և պատասխանատու գործ է:

Վերոբերյալը մեզ հուշում է նշել, որ դատական իշխանության ժամանակակից հայեցակարգից ենթադրվում է, որ դատական իշխանությունը պետական իշխանության անկախ և ինքնավար ճյուղ է, որը հետևում է նորմատիվ և իրավակիրառ ակտերի սահմանադրականությանն ու օրինականությանը, հաստատում է իրավաբանական նշանակության փաստերը,

իրավունքի ուժով լուծում է սոցիալական վեճերը, լուծում է պետական մարմինների իրավասությունների հետ կապված վեճերը, ինչպես նաև վերացնում է իրավական բացերը, անորոշությունները, հակասությունները՝ իր նորմ ստեղծող, նորմ մեկնաբանող իրավական դիրքորոշումներով և նախադեպային նշանակության որոշումներով:

«ՀՀ դատական իշխանության գործառնության լիազորությունները և անկախության երաշխիքների համակարգը» խորագրով ատենախոսության երկրորդ գլուխը բաղկացած է երկու ենթագլխից:

«ՀՀ դատական իշխանության գործառնության լիազորությունները» խորագրով առաջին ենթագլխում ներկայացված է դատական իշխանության գործառնության լիազորությունները արդյունավետ ու հստակ կերպով իրագործելու նպատակով ներկայումս կան իրավական և կազմակերպական անհրաժեշտ նախադրյալները, սակայն ոչ միշտ են բավարարում դատավորների թե՛ մասնագիտական և թե՛ բարոյաէթիկական որակները, դեռևս խնդիր է կադրերի ճիշտ և անաչառ ընտրությունը, գործին խանգարում է նաև դատարանների գերծանրաբեռնվածությունը:

Դատախիրավական բարեփոխումների համատեքստում բարելավմանն ուղղված և իրականացվող միջոցառումները, հուսանք, կնպաստեն դատական իշխանության անկախության և ինքնուրույնության ամրապնդմանը, կբարձրացնեն արդարադատության արդյունավետությունը, ու նաև դատական իշխանության նկատմամբ հավատը, նրա հեղինակությունը հասարակության լայն շրջանակներում:

«ՀՀ դատական իշխանության անկախության երաշխիքների համակարգը» խորագրով երկրորդ ենթագլուխը ներառում է ազգային համակարգերի միջև գոյություն ունեցող որոշակի տարբերությունները: Նրանցից ոմանք, ըստ երևույթին, բավական դժվար են պատկերացնում, որ ինչ-որ անկախ մարմին կարող է փոխարինել քաղաքական իշխանություններին և ինքնուրույն կատարել նշանակումներ: Սակայն նման դեպքերում անկախ մարմնի կողմից տրված խորհրդատվությամբ կամ կարծիքով բավարարվելու գայթակղությունը կարող է ունենալ հրահրիչ բնույթ: Իսկ պրակտիկայում փաստորեն կլինի ոչ պարտադիր գործոն նշանակումներ կատարող քաղաքական իշխանությունների համար: Հռչակագրի ոգուն համաձայն, անկախ մարմնի խորհրդատվությունը կամ երաշխավորությունը կարող է երաշխիք հանդիսանալ միայն այն դեպքում, երբ ընդհանուր առմամբ ունենում է գործնական կիրառություն: Քաղաքական կամ վարչական այն մարմինը, որը չի հետևի նման խորհրդի կամ կարծիքի, նվազագույնը պարտավոր է տեղյակ պահել այդ մերժման պատճառների մասին:

Ատենախոսության՝ «ՀՀ դատական իշխանության համակարգի կատարելագործման և արդյունավետության բարձրացման

հիմնախնդիրները դատաիրավական բարեփոխումների համատեքստում» խորագիրը կրող երրորդ գլուխը բաղկացած է երկու ենթագլխից:

«ՀՀ դատական իշխանության համակարգի վիճակը հասարակության զարգացման արդի փուլում» խորագրով առաջին ենթագլխում շարադրված է դատական համակարգի՝ վերոնշյալ և բազմաթիվ այլ խնդիրներին արձագանքելու նպատակով՝ անհրաժեշտ է խնդիրները համապարփակ կերպով վեր հանել և դրանց հիման վրա մշակել դատական և իրավական բարեփոխումների ռազմավարական նոր ծրագիր, որը կներառի կարճաժամկետ ու հրատապ, ինչպես նաև երկարաժամկետ խնդիրներ և դրանց համարժեք լուծումների իրատեսական միջոցառումների հստակ ու կոշտ պլան-հանձնարարական: Եվ այդ պլան-հանձնարարականի վերջնական պատկերն է լինելու դատարանների և արդարադատության համակարգին առնչվող պետական ինստիտուտների վերակառուցումը անկախության և հաշվետվողականության չափանիշներով, ինչն անհրաժեշտ է ժողովրդավարական պետության զարգացման համար: Դատական համակարգը պետք է լիարժեք անկախանա, որպեսզի կարողանա դառնալ հավասարակշռող ուժ իշխանության մյուս ճյուղերին:

«Տեսական-հայեցակարգային մոտեցումները արդարադատության կատարելագործման և արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ» խորագրով երկրորդ ենթագլխում ներկայացված է, որ դատաիրավական բարեփոխման խնդիրներից մեկն էլ, սահմանադրաիրավական կարգավորումներում առկա որոշակի բացերի վերացումն է: Նման խնդիրներ են բացահայտվել նաև, սահմանադրական արդարադատության ոլորտում: Այսպես, ՀՀ Սահմանադրությունը չի նախատեսում Սահմանադրական մարմինների միջև նրանց սահմանադրական լիազորությունների վերաբերյալ վեճերի լուծման հնարավորություն: Թեև նման վիճակը դեռևս չի հանգեցրել գործնական դժվարությունների, սակայն, հաշվի առնելով սույն բարեփոխման արդյունքում սահմանադրական մարմինների քանակի ավելացման հնարավորությունը և դրանց լիազորությունների հարաբերակցության հավանականությունը, ապագայում ճգնաժամային իրավիճակներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է ընդլայնել սահմանադրական դատարարանի լիազորությունների շրջանակը՝ հնարավորություն տալով լուծել նաև սահմանադրական մարմինների միջև նրանց լիազորությունների առնչությամբ առաջացող սահմանադրական վեճերը:

Եվ վերջապես, նշենք, որ դատաիրավական բարեփոխումները ինքնանպատակ չեն, դրանք ուղղված պետք է լինեն անկախ դատական համակարգի կայացմանը (որն ի թիվս ավանդական այլ հարցերի արդյունավետ լուծումների) կիսանի նաև երկրի տնտեսության բարելավմանը (իշխանության նկատմամբ հեղինակության բարձրացմանը և ներդրումների զարգացմանը և այլն) դատական իշխանության հեղինակության բարձրացմանը և իրավունքի (իրավական օրենքի) գերակայության ապահովմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ըստ մեր կատարած հետազոտության արդյունքների՝ մենք եզրակացնում ենք հետևյալը.

1. ՀՀ Սահմանադրությամբ դատական իշխանությունը ճանաչվել է որպես պետական իշխանության առանձին, ինքնուրույն և հարաբերականորեն անկախ ճյուղ: Իսկ Սահմանադրությունը երկրի ամենաբարձր նորմատիվ իրավական մակարդակն է: Եվ դա, կարծում ենք, ժամանակակից հայ հասարակության իրավունքի և պետականության զարգացման օրինաչափ և իմաստավորված արդյունք է:
2. Ժամանակակից դատական իշխանության դերի կարևորումը պայմանավորված է ոչ միայն «մարդը որպես բարձրագույն արժեք» դիտելու սահմանադրական պահանջով, այլ նաև հասարակության մեջ «արդարություն և արդարադատություն» հաստատելու սոցիալական պահանջով:
3. Քաղաքական ռեժիմը, ձևավորված իրավական մշակույթը և դատական համակարգը, սերտորեն համահարաբերակցության մեջ են այն իմաստով, որ հենց դատական իշխանությունն է արտացոլում, իր գործունեությամբ վեր հանում տվյալ պետության քաղաքական ռեժիմի և իրավական մշակույթի միջև եղած առանձնահատկությունները, ինչպես նաև բացահայտում հասարակության և պետության փոխհարաբերությունները, գոյություն ունեցող ձևերը և մոտեցումները: Այս տեսանկյունից կարծում ենք, որ որպես արժեհամակարգ, դատական իշխանությունը միաժամանակ ածանցյալ է թե՛ հասարակության քաղաքական ռեժիմից և թե՛ իրավական մշակույթի մակարդակից, ուստի և պայմանավորված է դրանցով:
4. Դատական իրավունքը պետական իշխանության ինքնասահմանափակման արդյունավետ իրավական միջոց է, հետևաբար դատավորի կարգավիճակը ևս պետական իշխանության իրավական ինքնասահմանափակում է: Դատավորը կարող է իրագործել իր պետական իշխանության ինքնասահմանափակման առաքելությունը, եթե առկա տվյալ սոցիալ-իրավական վեճը լուծելիս անաչառ է: Սա հնարավոր է միայն այն դեպքում, եթե նա անկախ է քաղաքական իշխանությունից: Հետևաբար դատավորի գործառույթային լիազորությունը արադարադատության ոլորտում դատական և պետական օրինակարգության (լեգիտիմության) հիմքերից մեկն է:
5. Որպես պետական իշխանության առանձին ճյուղ՝ դատական իշխանությունը ևս սահմանափակված է իրավունքով, նաև

քանականությամբ և բնական իրավունքներով: Միևնույն ժամանակ՝ դատական իշխանությունը մարմնավորում է իրավունքի ինստիտուտը և հանդես է գալիս որպես «խոսող» կամ «կենդանի» իրավունք և իր իրավամեկնողական դիրքորոշումներով զարգացնում է, կատարելագործում իրավունքը, իրավական համակարգը:

6. Դատական իշխանությունը և իրավունքը (1.դրական, փորձի, փաստերի վրա հիմնված և 2.բնական) հարակից իրավական կատեգորիաներ են, որոնց գոյությունը պայմանավորված է մեկը մյուսով: Դատական իշխանությունը նույն «իրավունքն» է ինստիտուցիոնալ հարթակում և հենց այդ իմաստով է դատական իշխանությունը «խոսող իրավունք» կամ «կենդանի իրավունք»: Եթե դատական իշխանությունը դուրս գա «իրավականության» դաշտից, այն կդառնա զուտ «հարկադրանքի գործիք» (դա է ապացուցում անցյալի և ներկայի համաշխարհային փորձը) և կզրկվի իրավունքի իշխանությունը կրողի պատվից ու հեղինակությունից: Հետևաբար պետության և հատկապես դատական իշխանության գոյության և զարգացման ուղեծիրը իրավականության դաշտն է:
7. Դատական իշխանությունը և դատական գործունեությունը հարակից հասկացություններ են, սակայն ծավալային իմաստով և բովանդակային առումով խիստ տարբերվում են: Դատական իշխանությունը համեմատաբար նոր հասկացություն է և գոյություն ունի մոտ 300 տարի (ծնավորվել է XVII-XVIII դարերում՝ բուրժուադեմոկրատական հեղափոխությունների ժամանակաշրջանում), թե՛ տեսականորեն և թե՛ գործնականում հիմնավորվել է իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման հայեցակարգային տեսության համատեքստում: Ի տարբերություն «դատական իշխանություն» եզրույթի՝ «դատական գործունեությունը» իրավական նոր կատեգորիա է, որը ներառում է դատական իշխանության բոլոր գործառույթային լիազորությունները՝ արդարադատություն, դատական վերահսկողություն, դատական նորմայաստեղծ գործունեություն, ինչու ոչ, նաև իրավական ակտերի մեկնաբանություն և այլն:
8. Դատարանի և դատական մարմինների համակարգի փաստացի առկայությունը դեռևս չի ենթադրում իրական դատական անկախ և ինքնուրույն իշխանության գոյություն, քանզի դատական իշխանությունը՝ որպես պետական իշխանության առանձին ճյուղ, օժտված պետք է լինի պետական իշխանությանը բնորոշ ընդհանուր հատկանիշներով և միայն իրեն առանձնահատուկ բնութագրիչներով: Այդ իսկ առումով, դատական իշխանությունը, ինչպես օրենսդիր և գործադիր իշխանությունները, քաղաքական և պետաիրավական բարդ երևույթ է՝ իր ինքնուրույն կազմակերպչական կառուցվածքով,

միայն իրեն բնորոշ գործառնական լիազորություններով և խնդիրներով: Դատական իշխանությունը նաև կենդանի օրգանիզմ է, որի մեխանիզմի աշխատանքը պետք է և կարևոր է, որ համահունչ լինի հասարակության ընկալումներին, սպասելիքներին, ինչպես նաև պահանջներին:

9. Դատական իշխանությունը պետական գործունեության և հասարակական կյանքի այն ոլորտն է, որտեղ իրավական պետության գաղափարներն առավել վառ են արտահայտվում, հետևաբար իրավական պետության կայացման անհրաժեշտ նախապայմաններից է, որը կարևորում է անկախ դատական իշխանության առկայությունը: Այսպիսով իրավական պետությունում դատական իշխանության անկախության կանխադրույթը ենթադրում է դատական նորմայաստեղծ և վերահսկողական գործունեության առկայություն, և որպես այդ գործունեության արդյունք է նաև դատական ակտերի հեղինակության բարձրացումը, դրանք որպես իրավունքի աղբյուրի ճանաչումը, ինչպես նաև օրենքների և այլ նորմատիվ ակտերի լեգալ մեկնաբանության իրավասության և դատական հայեցողության ընդունումը:
10. Դատական իշխանության համակարգում առկա արատավոր երևույթները և թերացումները վերացնելու համար անհրաժեշտ է նոր հայեցկարգային մոտեցումներ մշակել և կիրառել, մասնավորապես՝ արդարադատության որակը միջազգային լավագույն չափանիշներին համապատասխանեցնելու համար անհրաժեշտ է ձևավորել նոր արժեհամակարգով պայմանավորված անկախ դատական համակարգ, որտեղ կբացակայեն տարաբնույթ բացասական դրսևորումները և համապատասխան երաշխիքներ կստեղծվեն ապագայում ևս այդպիսի դրսևորումները կանխարգելելու համար: Ահա, թե ինչու իրավական տեսանկյունից պետք է ապահովել նաև դատական որոշումների կանխատեսելիությունը և դրանց անխոցելիությունը:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ հրատարակումներում.

1. **Ալոյան Լ.** Հայաստանի Հանրապետության դատական իշխանության զարգացման արդիական հիմնախնդիրները. – Երևան: «Ստեփանյան Պրինտ», 2024. – 142 էջ. **(Մենագրություն).**
2. **Ալոյան Լ.** Դատական իշխանության ընդհանուր հայեցակարգային մոտեցումները // Регион и мир. – Երևան, 2025. – № 1 (56). – էջ 52-58. DOI: 10.58587/18292437-2025.1-53.

3. Ալոյան Լ. Սահմանադրական արդարադատության որոշ հիմնախնդիրներ // Регион и мир. – Երևան, 2025. – № 2 (57). – Էջ 52-56. DOI: 10.58587/18292437-2025.2-53.
4. Ալոյան Լ., Սաֆարյան Գ. ՀՀ դատական իշխանության գործառնության լիազորությունները // Регион и мир. – Երևան, 2025. – № 2 (57). – Էջ 61-64. DOI: 10.58587/18292437-2025.2-61.
5. Алоян Л. Обвиняемый в уголовном судопроизводстве // Наука и образование. – Пенза, 2019. – С. 111-119.
6. Алоян Л. Понятие свободы мысли // Интернаука. – Пенза, 2020. – № 16 (145). – С. 4-9.
7. Алоян Л. Международно-правовое закрепление свободы религии, мысли, совести // Обществознание и социальная психология. – Москва, 2023. – С. 382-390.
8. Алоян Л. Функциональные полномочия судебной власти Республики Армения // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – Москва, 2024. – № 5-1 (92). – С. 20-25. DOI: 10.24412/2500-1000-2024-5-1-20-24.
9. Алоян Л. Понятие, сущность и характеристика судебной власти // Научный аспект. – Москва, 2024. – С. 2080-2086.
10. Алоян Л. Реформы судебной системы // Научный аспект. – Москва, 2024. – Т. 17, № 6. – С. 912-922.
11. Алоян Л. Теоретико-концептуальные подходы к совершенствованию правосудия и повышению эффективности // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – Москва, 2024. – № 9-1 (96). – С. 148-154. DOI: 10.24412/2500-1000-2024-9-1-148-152.
12. Алоян Л. Система гарантий независимости судебной власти Республики Армении // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – Москва, 2024. – № 9-5 (96). – С. 189-194. DOI: 10.24412/2500-1000-2024-9-5-189-192.
13. Алоян Л. Современные концептуальные подходы судебной власти // Архонт. – Пенза, 2024. – № 9 (48). – С. 29-34.
14. Алоян Л. Судебная власть в правовом государстве // Архонт. – Пенза, 2024. – № 10 (49). – С. 111-115.
15. Aloyan L. G. The judicial system as the most important pillar of national statehood // Юридическая наука. – 2025. – No. 4. – P. 8-10. (ВАК РФ К2).
16. Aloyan L. G. The state of the judicial system at the present stage of society development // Юридическая наука. – 2025. – No. 4. – P. 58-61. (ВАК РФ К2).
17. Aloyan L. G. Judicial precedent in the common law system // Юридическая наука. – 2025. – No. 5. – P. 8-12. (ВАК РФ К2).

АЛОЯН ЛЕВОН ГАГИКОВИЧ

**ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ
АРМЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ СУДЕБНО-ПРАВОВЫХ РЕФОРМ: ТЕОРЕТИКО-
ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ**

РЕЗЮМЕ

Актуальность данной диссертационной работы обусловлена современным состоянием судебной власти в Республике Армения. В связи с этим следует отметить, что накопленные за долгие годы проблемы в сфере судебной и правовой системы Республики Армения могут быть решены только в результате глубинных и системных реформ. По нашему мнению, для обеспечения качественных изменений в судебно-правовой сфере необходимо в первую очередь оценить текущее состояние, проанализировать существующие проблемы правосудия и предложить научно обоснованные подходы и практические рекомендации для их надлежащего решения. Для исправления сложившейся ситуации требуется проведение комплексных и системных изменений. Следовательно, поиск фрагментарных решений в контексте системных преобразований судебной власти является ошибочным. Судебная система представляет собой один из важнейших опор национальной государственности, поскольку именно в судах находят своё разрешение все споры и проблемы, возникающие как в политической и социальной плоскости, так и в отношении законодательной или исполнительной власти, в сфере экономики и бизнеса, в рамках борьбы с коррупцией, а также в повседневной жизни. С этой точки зрения судебная власть является столь же важным институтом на пути построения зрелой демократии, как законодательные органы или справедливые и свободные выборы. В связи с этим отметим, что в настоящее время нашей стране удалось провести справедливые и прозрачные выборы в соответствии с международными стандартами, сформировать легитимные законодательные и исполнительные органы, однако не удалось создать столь же легитимную, независимую и заслуживающую доверия судебную систему. Полагаем, что для решения этой сложной задачи необходим системный подход, свободный от излишней поспешности и хирургических (фрагментарных) решений. На сегодняшний день перед нашей страной стоят следующие вызовы: устранение последствий войны, обеспечение законности, демократических ценностей, независимой судебной власти, свободной и справедливой экономической конкуренции.

О системных реформах национальной судебной системы свидетельствует также «Стратегия судебных и правовых реформ Республики Армения на 2022–2026 годы», утверждённая постановлением Правительства РА №1133-L от 21 июля 2022 года. Согласно этой Стратегии, судебно-правовые реформы являются приоритетом государственной власти и направлены на повышение независимости и беспристрастности судебной системы, уровня доверия общества к судам, снижение

загруженности судов, улучшение качества предоставления общественных услуг, совершенствование законодательства в сфере гражданского и гражданского процессуального права, внедрение единой системы управления электронной юстицией, а также другие меры, необходимые для развития судебно-правовой системы Республики Армения. Следовательно, научное исследование насущных проблем судебной власти является объективной необходимостью и особенно актуально в наше время. Состояние научной разработки темы: В отечественной юриспруденции вопросы, касающиеся судебной власти, были рассмотрены в работах следующих учёных: С.С. Аветисян, Г.Г. Арутюнян, Г.Б. Даниелян, Г.С. Газинян, Р.Г. Петросян, и других.

Различные аспекты судебной власти также подробно исследованы российскими правоведом: Т.Е. Абов, Е.Б. Абраимов, Л.И. Алексеев, Б.В. Андреев, В.И. Анишпин, П.Д. Баранов, В.Г. Есарабов, А.Д. Бойков, Н.С. Бондарь, А.А. Власов, Л.А. Воскобитов, С.И. Герасимов, К.Ф. Гуценко, Л.М. Карнов и др. Данное исследование отличается от вышеперечисленных работ следующими особенностями: во-первых, диагностируется текущее состояние судебной системы; во-вторых, предопределяются пути совершенствования судебной власти, повышения её эффективности и тенденции дальнейшего развития. Высоко оценивая значительный вклад вышеуказанных авторов в научное освещение вопросов судебной власти и правосудия, мы тем не менее считаем, что настоящее исследование также призвано внести свой скромный вклад в научный анализ и интерпретацию рассматриваемой проблемы, а именно — рассматривать судебную систему как живой организм в её динамическом развитии, исследовать судебную власть с сугубо научной и практической точки зрения (без политических спекуляций) и объективно интерпретировать вопросы, связанные с судебной деятельностью и её результатами. Цель и задачи исследования заключаются в разработке принципиально новой, комплексной и теоретически обоснованной концепции судебной власти как особого социально-правового института, в научном обосновании проблемных вопросов судебной власти, а также в определении наиболее эффективных инструментов разрешения социально-правовых споров на основе правовых норм, национального и международного законодательства и судебных прецедентов. Кроме того, цель исследования включает обоснование необходимости обновления понятийно-категориального аппарата теории государства и права в отношении судебной власти, разработку научно обоснованных предложений по совершенствованию законодательства и судебной практики, а также повышение эффективности их применения.

ALOYAN LEVON GAGIK

**PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE JUDICIAL AUTHORITY OF
THE REPUBLIC OF ARMENIA IN THE CONTEXT OF JUDICIAL AND LEGAL
REFORMS: A THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS**

SUMMARY

The relevance of this dissertation is conditioned by the current state of the judicial authority in the Republic of Armenia. In this regard, it can be stated that the long-standing problems accumulated over the years in Armenia's judicial and legal system can only be resolved through profound and systemic reforms. In our view, in order to ensure substantial qualitative changes in the judicial and legal sphere, it is first necessary to assess the current situation, analyze the existing problems of justice, and propose scientifically grounded approaches and practical recommendations for their effective resolution. To correct the current state of affairs, it is essential to implement comprehensive and coordinated reforms. Therefore, seeking fragmented solutions in the context of systemic judicial reforms is incorrect. The judicial system is one of the main pillars of national statehood, as all disputes and problems, whether political, social, legislative or executive, economic and business-related, within the context of anti-corruption efforts, or even everyday matters ultimately find their resolution through justice, i.e., in the courts. From this perspective, we believe that the judiciary is just as crucial for the development of a consolidated democracy as the legislative body or fair and free elections. In this regard, it should be noted that while Armenia has managed to hold fair and transparent elections in accordance with international standards and to form legitimate legislative and executive authorities, it has not yet succeeded in establishing an equally legitimate, independent, and trustworthy judiciary. In our opinion, solving this difficult issue requires a systematic approach, free from unnecessary haste and surgical (fragmented) solutions. At present, Armenia faces serious challenges such as overcoming post-war consequences, ensuring legality, democratic values, an independent judiciary, and free and fair economic competition. Systemic reforms in the national judiciary are also reflected in the "Judicial and Legal Reforms Strategy of the Republic of Armenia for 2022–2026," approved by the Government of the Republic of Armenia through Decree No. 1133-L dated July 21, 2022. According to this Strategy, judicial and legal reforms are a top priority of state power, aimed at strengthening the independence and impartiality of the judiciary, increasing public trust in the courts, reducing court workload, improving the quality of public services, enhancing civil and civil procedural legislation, implementing a unified electronic justice management system, and taking other steps essential for the development of Armenia's judicial and legal system. In summary, we can state that at the current stage of national statehood development, the re-evaluation and reinterpretation of state-legal institutions is of particular importance. One of the primary tasks is to find appropriate solutions to the issues related to the further improvement of judicial authority. Therefore, the scientific

study of urgent problems of judicial power is not only objectively necessary, but also especially relevant today. Scientific research on the topic: In Armenian legal scholarship, issues related to the judiciary have been examined by the following scholars: S.S. Avetisyan, G.G. Harutyunyan, G.B. Danielyan, G.S. Ghazinyan, R.G. Petrosyan, G.M. Badiryan, M.G. Khachatryan, D.M. Khachatryan, A.G. Vagharshyan, S.A. Dilbandyan, A.S. Ghambaryan, A.K. Arakelyan, E.R. Danielyan, A.M. Mirzoyan, G.R. Khandanyan, Yu.V. Hayrapetyan, J.H. Hayrapetyan, V.H. Hovhannisyan, T.S. Ghazanchyan, among others. Various aspects of judicial authority have also been extensively studied by Russian legal scholars such as T.E. Abov, E.B. Abrasimov, L.I. Alekseev, B.V. Andreev, V.I. Anishin, P.D. Baranov, V.G. Esarabov, A.D. Boikov, N.S. Bondar, A.A. Vlasov, K.F. Gucenko, L.A. Voskobitov and others. This study differs from the above-mentioned works in the following ways: First, it diagnoses the current condition of the judicial bodies; and second, it anticipates the paths to improve the system of judicial power, increase its effectiveness, and forecast its future development trends. While duly appreciating the substantial contributions of these authors to the scientific coverage of judicial and justice-related issues, we believe that this study also seeks to make its modest contribution to the scientific analysis and interpretation of the topic. Specifically, the judicial system is viewed as a living organism in its dynamic development; the judiciary is approached purely from scientific and practical perspectives (free from political exploitation); and issues related to judicial activity and outcomes are interpreted from an objective standpoint. The purpose and objectives of the study lie in the development of a fundamentally new, comprehensive, and theoretically grounded concept of judicial authority as a specific socio-legal institution. This includes the theoretical substantiation of key issues related to judicial power, as well as identifying the most effective legal tools for resolving socio-legal disputes based on legal norms, national and international standards, and judicial precedents. Furthermore, the goal includes justifying the need to update the conceptual and categorical apparatus of state and legal theory concerning judicial authority, formulating scientifically grounded proposals for the improvement of legislation and judicial practice, and enhancing their overall effectiveness.

